

דְּקָשָׁר הַעֲלִיץ דְּאִרְיָתָא, אַם כֵּן לֹא הִתּוֹסַפְת פִּסְלָה הַמְצוּה, אֲלֵא
נִרְעָ וְעוֹמֵד הוּא מִתְחִילָה, שְׁהֵרִי הִטִּיל בְּצִיצִית חֲמִשָּׁה חוּטִים שֶׁלֹא
כָּדִין.
הַגְמָרָא מְקַשָּׁה כִּי־עַד בַּתְפִּילִין הִתּוֹסַפְת גּוֹרַעַת מִהַמְצוּה. מְקַשָּׁה
הַגְמָרָא: אִי הָכִי, בַּמְצוֹת תְּפִילִין נָמִי, שֶׁאִמְר רַבִּי אוֹשְׁעִיא שֶׁהַחֹלֶק
עָלֶיהָ נַעֲשֶׂה מִמָּרָא, יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת כִּי־עַד נִיתַן לְהוֹסִיף בַּה תּוֹסַפְת
הַמְּגַרְעַת, שְׁהֵרִי אִי עָבִיר – אִם עֲשֶׂה שֶׁבַתְפִּילִין שֶׁל רֹאשׁ אֲרֻכָּה בְּתִי,
וְאַחֲר כֵּךְ אִי־תִי אֲתִירָנָא וְאַנָּה נְבִיחָה – הַבֵּיא בֵּית נוֹסֵף וְהִנִּיחוּ
בְּצִידָם, אִין זֹו תּוֹסַפְת, כִּיֵּן דִּהָא לְחֻדְיָה קָאָ וְהָא לְחֻדְיָה קָאָ, וְאִי
עָבִיר מִתְחִילָה מְקַשָּׁה בְּתִי, אִם כֵּן נִרְעָ וְעוֹמֵד הוּא מִתְחִילָה, שַׁעֲשֶׂה
שֶׁלֹא כָדִין, וְלֹא הִתּוֹסַפְת מִגְרַעַת.
מִיִּישַׁבַת הַגְמָרָא: מְדוּבָר שֶׁבַתְחִילָה הִיז אַרְבַּעַה בַּתִּים, וְאַחֲר כֵּךְ
הוֹסִיף עֲלֵיהֶם, וְאָף שֶׁהִתּוֹסַפְת עוֹמֶדֶת לְבִדָּה, הָאִמְר רַבִּי יוֹרָא, בֵּית
הַיִּצְוֹן שֶׁבַתְפִּילִין שָׂאִינוּ רֹאָה אֶת הָאֹיִר כִּיֵּן שְׁהוֹסִיף עֲלֵיו בֵּית
הַמִּישִׁי אוֹ דָּבָר אַחֵר, פְּסוּל, נִמְצָא שֶׁבַתְפִּילִין שִׁיךְ לְהוֹסִיף, וְאִם
הוֹסִיף פּוֹסֵל אֶת הַמְצוּה.

משנה

הַמְשַׁנָּה מִבֵּאֵרֶת הֵיכָן וּמֵתִי נִהְרַג זָקֵן מִמָּרָא: זָקֵן מִמָּרָא שֶׁהִתְחַיֵּב
מִיתָה, אִין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּבֵית דִּין שְׁבָעִירוֹ, וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגְּדוֹל
שְׁבִיבְנָה – אִם שֶׁלֹא אֶת סִנְהֶדְרִין הַלְשֶׁכֶת הַגּוֹיֹת חֹזֵר לַעֲיָרָה,
וְלֹאֲחֵר מִכֵּן גִּלְתָּה סִנְהֶדְרִין לִיבְנָה, וְאִז הוֹרָה לַעֲשׂוֹת שֶׁלֹא
כְּדִבְרֵיהֶם, אִין מְמִיתִים אוֹתוֹ בִּיבְנָה, לְפִי שֶׁאִין כָּל יִשְׂרָאֵל
מִתְקַבְּצִים שָׁם, אֱלָא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל שְׁבִירושְׁלַם,
וּמְשַׁמְרִין אוֹתוֹ עַד הֶרְגֵּל הַקְּרוֹב, שָׁבוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלִים לְרַגְלָא, וּמְשַׁמְרִין
אוֹתוֹ בְּרַגְלָא, כְּדִי שִׁירָאוּ כָּל הָעָם אֶת מִיתָתוֹ וְלֹא יַעֲשׂוּ כְּמוֹהָ,
שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִיתַת זָקֵן מִמָּרָא (דְּבָרִים יז יג) 'וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ וְלֹא
יִדְּוֹן עוֹד', דְּבָרִי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרָ, אִין מַעֲנִין אֶת דִּינוֹ
שֶׁל זֶה בְּהַמְתַּנֵּה עַד הֶרְגֵּל, אֱלָא מְמִיתִין אוֹתוֹ מִידָּ בַּעֲיָרָה, וְכֹחֵירוֹ
וְשׁוֹלְחִין שְׁלֹחִין בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, לְהַכְרִיז שֶׁאִישׁ פְּלוֹנִי מִתְחַיֵּב מִיתָה
בְּבֵית דִּין עַל שֶׁהִמְרָה פִּי בֵּית דִּין, כְּדִי לִקְיִים 'וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ
וְיִירָאוּ'.

גמרא

הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הִדְנָה בְּמָה שֶׁלְּמַדְנוּ בַּמְשַׁנָּה: תָּנִי רַבֵּנָן, זָקֵן
מִמָּרָא אִין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּבֵית דִּין שְׁבָעִירוֹ, וְלֹא בְּבֵית דִּין
שְׁבִיבְנָה, אֱלָא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל שְׁבִירושְׁלַם, וּמְשַׁמְרִין
אוֹתוֹ עַד הֶרְגֵּל, וּמְמִיתִין אוֹתוֹ בְּרַגְלָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ',
דְּבָרִי רַבִּי עֲקִיבָא. אִמְר לֹו רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי נֶאֱמַר 'וְכָל הָעָם יִרְאוּ'
וְיִירְאוּ, שְׁצִירִכֶם לִרְאוֹת מִיתָתוֹ בַּעֲנִיָּה, וְהֵלֵא לֹא נֶאֱמַר אֱלָא
'יִשְׁמְעוּ וְיִירְאוּ', וְאִם כֵּן דִּי בִּכְך שִׁישְׁמְעוּ מִיתָתוֹ, וְלָמָּה מַעֲנִין דִּינוֹ
שֶׁל זָקֵן זֶה לְחִינָם וּמִמַּתִּינִים לְרַגְלָא, אֱלָא מְמִיתִין אוֹתוֹ מִידָּ בַּעֲיָרָה,
וְכֹחֵירוֹ וְשׁוֹלְחִין בְּכָל מְקוֹם לְהַכְרִיז שֶׁאִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית
דִּין.
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּפִרְטָה עַל אֲלוּ הַיּוֹצֵאִים לִיהֵרַג
מִכְרִיזִים: תָּנִי רַבֵּנָן, אֲרֻכָּה חַיִּיבִי מִיתוֹת צִרְיָין הַכְּרֵזָה כְּשֶׁנִּהְרָגִים
כְּדִי שִׁירָאוּ הָעָם מַלְעוֹשׁוֹת כֵּן, הַמְּסִית לַעֲבֹדָה זָרָה, וְכֵן סוֹרֵר
וּמוֹרֵד, וְזוֹקֵן מִמָּרָא, וְעִדִּים וְזִמְמִין, וְלִמְדוֹ כֵּן מִהַפְּסוּקִים, דְּבִבְחֵלְהוּ
– בְּמִסִּית, וְכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵד, וְזוֹקֵן מִמָּרָא, בְּתִיבָה כֹּהֵ – כְּתוּב בְּמִיתָתָם
'וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ', אוֹ 'וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ', וּבַעֲרִידִם
זִמְמִין דְּבָרִיכִי 'וְהִנְשִׂאֲרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ' (דְּבָרִים יז כ), וְלֹא נֶאֱמַר בָּהֶם
'כָּל הָעָם', הַטַּעַם, כִּיֵּן דְּלֹא כּוֹלֵי עֲלָמָא חֲזוּ לְהַקְדִּיחָא – שֶׁלֹא כָּל
הָעָם רְאוּיִים לַעֲדוֹת, שְׁהֵרִי יֵשׁ הַפְּסוּלִים לַעֲדוֹת, כְּגוֹן גּוֹלְנִים, וְעוֹד.

משנה

לְמַדְנוּ לַעֲלִי (פד) שֶׁנְּבִיא שָׁקֵר נִידוֹן בַּחֲנֻקָּה. הַמְשַׁנָּה מְפִרְטָה אֶת

דִּינָיו: נְבִיא הַשָּׁקֵר הַמְּתַנַּב מַה שֶׁלֹא שָׁמַע מִפִּי ה', וְכֵן הַמְּתַנַּב מַה
שֶׁלֹא נֶאֱמַר לוֹ, וְאָף שֶׁנֶּאֱמַר בְּנְבוּאָה לְחַבִּירוֹ, מִיתָתוֹ בִּידֵי אֲדָם
בַּחֲנֻקָּה. אֱלָל נְבִיא אִמֶּת הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ – שֶׁאִינוּ אוֹמְרָה,
וְהַמּוֹתֵר עַל דְּבָרֵי נְבִיא – הַשּׁוֹמַע מִנְּבִיא נְבוּאָת אִמֶּת וּמִתַּעֲלִם
מִמֶּנָּה, וְנְבִיא שֶׁעָבֵר עַל דְּבָרֵי עֲצָמוֹ שֶׁאִמְר בְּנְבוּאָה, אִינוּ בַּחֲנֻקָּה,
אֲלֵא מִיתָתוֹ בִּידֵי שְׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יח יט) 'וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא
יִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִדְבֹר בְּשֵׁמִי, אֲנִכִּי אֲדַרְשׁ מַעֲמוֹ', כְּלוֹמֵר שֶׁה'
יַעֲנִישֵׁנּוּ.
הַמְשַׁנָּה מְמַשִּׁיכָה לְפִרְט אֶת דִּינֵי הַנִּהְרָגִים בַּחֲנֻקָּה: הַמְּתַנַּב בְּשָׁם
עֲבֹדָת כּוֹכְבִּים, וְאוֹמְרָ, בְּךָ אֲמָרָה עֲבֹדָת כּוֹכְבִּים, נִידוֹן בַּחֲנֻקָּה,
וְאִפְּלוֹ אִם כְּיוֹן בְּדִבְרָיו אֶת הַחֲלָכָה, דִּהֵינּוּ שֶׁמִּתְנַבֵּא לְמַמָּא אֶת
הַמַּמָּא עַל פִּי תוֹרָה וְלִשְׁמָרָה אֶת הַמִּשְׁחָה עַל פִּי תוֹרָה. וְכֵן הָבָא עַל
אִשֶּׁת אִישׁ, כִּיֵּן שֶׁנִּכְנָסָה אִשָּׁה זֹו לְרִשּׁוֹת הַבַּעַל לְנִשְׁוָאִין – כְּגוֹן
שֶׁמִּסְרָה אִבִּיהָ לְשִׁלּוּחֵי הַבַּעַל לְשֵׁם נִישְׁוָאִין, אָף עַל פִּי שֶׁלֹא נִכְנָסָה,
הָבָא עָלֶיהָ חֲרִי זֶה בַּחֲנֻקָּה. וְכֵן זִמְמִין בַּת שָׁמֹן – שֶׁהַעֲדִירוֹ עַל בַּת כֹּהֵן
נִשְׁוָאָה שׁוֹנֵתָה וְנִמְצָאוּ שְׁקָרִים, וְכֹחֵלָה שֶׁל בַּת כֹּהֵן נִשְׁוָאָה, אָף
הֵם נִידוּנִים בַּחֲנֻקָּה, וְהַטַּעַם שׁוֹמְמִי בַת כֹּהֵן בַּחֲנֻקָּה, כִּיֵּן שֶׁכָּל הָעִידִים
הַמְּזוּמִּין, מְקַדִּימִין וְלִמְצָפִים לְאוֹתָהּ מִיתָה שֶׁרָצוּ לְחַיֵּיב אֶת הַנִּידוֹן,
חֲזוֹן מְזוּמִּי בַת כֹּהֵן, שֶׁדִּרְשׁוּ בַּגְמָרָא לְהֵלֵךְ (צ) שֶׁאִינֶם נִהְרָגִים
בְּשִׁרְפָה שֶׁרָצוּ לְחַיֵּיב אֶת בַּת הַכֹּהֵן, אֲלֵא בַּחֲנֻקָּה. וְכֵן בּוֹעֲלָה שֶׁל בַּת
כֹּהֵן בַּחֲנֻקָּה, אָף שֶׁכָּל הַבּוֹעֵלִים אִשָּׁה בְּאִיסוּר נִידוּנִים בְּמִיתָה
הַנִּבְעֻלָּת, וְהַטַּעַם יוֹבָאֵר בַּגְמָרָא (שס).

גמרא

הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בַּעֲנִין נְבִיא שָׁקֵר: תָּנִי רַבֵּנָן, שְׁלִשָּׁה מִיתָתִין
בִּידֵי אָדָם, וְשְׁלִשָּׁה מִיתָתִין בִּידֵי שְׁמַיִם. הַמְּתַנַּב מַה שֶׁלֹא שָׁמַע,
וְהַמְּתַנַּב מַה שֶׁלֹא נֶאֱמַר לוֹ, וְהַמְּתַנַּב בְּשָׁם עֲבֹדָת כּוֹכְבִּים, מִיתָתוֹ
בִּידֵי אָדָם בַּחֲנֻקָּה. אֲבָל הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ, וְהַמּוֹתֵר עַל דְּבָרֵי נְבִיא,
וְנְבִיא שֶׁעָבֵר עַל דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, מִיתָתוֹ בִּידֵי שְׁמַיִם.
הַגְמָרָא מְבַרֶּרֶת מַה מְקוֹר דִּינֵים אֵלּוּ. מְבַרֶּרֶת הַגְמָרָא: מִנְּהִינִי מִיָּלָה,
אִמְר רַבִּי יְהוּדָה אִמְר רַבִּי, דְּאִמְרָא קָרָא (דְּבָרִים יח כ), אָף הָנְבִיא אֲשֶׁר
יִידֵד לְדָבָר דְּבָר בְּשֵׁמִי אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי לְדָבָר, וְאֲשֶׁר יִדְבֹר בְּשָׁם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וּמֵת הָנְבִיא הַהוּא, וְלִמְדוֹ מִכָּאן, 'אָף הָנְבִיא אֲשֶׁר
יִידֵד לְדָבָר דְּבָר בְּשֵׁמִי, זֶה הַמְּתַנַּב מַה שֶׁלֹא שָׁמַע, וְאֲשֶׁר לֹא
צִוִּיתִיו, מִשְׁמַע שְׁאוֹתוֹ לֹא צִוִּיתִי, אִמְר לוֹ לְחַבִּירוֹ צִוִּיתִיו – אֲבָל צִוִּיתִי
אֶת חַבִּירוֹ, זֶה הַמְּתַנַּב מַה שֶׁלֹא נֶאֱמַר לוֹ אֲלֵא לְחַבִּירוֹ, וְאֲשֶׁר יִדְבֹר
בְּשָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, זֶה הַמְּתַנַּב בְּשָׁם עֲבֹדָת כּוֹכְבִּים, וְכֹתִיב בָּהֶם
'וּמֵת הָנְבִיא הַהוּא', וְכָל מִיתָה הַאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה כֶּתוּבָה, אִינָּה אֱלָא
חֲזָקָה.
עוֹד שֶׁנִּינָה הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ, וְהַמּוֹתֵר עַל דְּבָרֵי נְבִיא, וְנְבִיא שֶׁעָבֵר
עַל דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, מִיתָתוֹ בִּידֵי שְׁמַיִם. מִבָּאֵר רַבִּי יְהוּדָה מַה מְקוֹר דִּינֵים
אֵלּוּ, דְּבָרִיכִי (שס יח יט), 'וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי אֲשֶׁר
יִדְבֹר בְּשֵׁמִי, אֲנִכִּי אֲדַרְשׁ מַעֲמוֹ', וְלִמְדוֹ מִכָּאן, 'וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא יִשְׁמַע', זֶה הַמּוֹתֵר עַל דְּבָרֵי נְבִיא, וְקָרִי בִּיה – וְעוֹד יֵשׁ לְדַרְשׁ
כִּאִילוֹ נֶאֱמַר 'לֹא יִשְׁמַע', וְזֶהוּ הַכּוֹבֵשׁ נְבוּאָתוֹ וְאִינוּ מְשַׁמְעָה, וְקָרִי
בִּיה עוֹד כִּאִילוֹ נֶאֱמַר 'לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי', וְזֶהוּ נְבִיא הָעוֹבֵר עַל
דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, שֶׁאִינוּ נִשְׁמַע לְצִוּוֹ ה', וְכֹתִיב בָּהֶם 'אֲנִכִּי אֲדַרְשׁ מַעֲמוֹ',
שֶׁעוֹנֶשׁ בִּידֵי שְׁמַיִם.
שֶׁנִּינָה בְּרִייתָא: הַמְּתַנַּב מַה שֶׁלֹא שָׁמַע, מִבֵּאֵרֶת הַגְמָרָא: כְּגוֹן
צִדְקָה בֶּן גִּנְעָנָה, דְּבָרִיכִי בּוֹ, כֹּאֲשֶׁר שֶׁלֹא אַחֲבָא אִם לְהַלְחֵם בָּאֵרֶם
(מְלָכִים א כב יא), 'וַיַּעֲשֶׂה כֵּן צִדְקָה בֶּן גִּנְעָנָה קִרְיָה בְּרוּל, וַיֹּאמֶר בֶּן אִמְר
ה' בְּאֵלֶּה תִּנְגַּח אֶת אֶרֶץ עַד כְּלוֹתָם, וְהִיחִיתָ זֹו נְבוּאָת שָׁקֵר.
הַגְמָרָא מְקַשָּׁה שְׁצִדְקִיָּה לֹא יָדַע שֶׁאִין זֹו נְבוּאָת אִמֶּת. מְקַשָּׁה
הַגְמָרָא: מֵאִי הָיָה לִיָּה לְמַעֲרֵב – מַה יָּכֹל צְדָקִיָּה לַעֲשׂוֹת, וְהֵרִי רֹחַ
נְבוֹת אֲמַעֲיָתִיָּה – הִטַּעַתָּה אוֹתוֹ שׁוֹז נְבוּאָת אִמֶּת, דְּבָרִיכִי (שס כב ככב)
'וַיֹּאמֶר ה', מִי יִפְתָּה אֶת אַחֲבָא וְיַעֲלֵ וְיִפּוֹל בְּרָמוֹת גִּלְעָד וגו', וַיִּצָּא
הָרוּחַ וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי ה', וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶפְתָּהוּ וגו', וְהִיחִיתִי רוּחַ שָׁקֵר בְּפִי
כָּל נְבִיאָיו, וַיֹּאמֶר תִּפְתָּה וְגַם תּוֹכָל, צֵא וַעֲשֶׂה כֵּן, וַיֹּאמֶר רַבִּי יְהוּדָה,

אמת.

שנינו בברייתא: המתנבא מה שלא נאמר לו, ואף שנאמר לחבירו. מבארת הגמרא: כגון חנניה בן עוזר, דקא' ו' שהיה עומד וירמיה בשוק העליון, וקאמר בנבואה (ירמיה מט לה) 'בזה אומר ה' [צבאות] הנני שובר את קשת עולם' – את חוזקם של מלכות מדי הקרויה עולם, כיון שעזרו לבבל להרע לישראל. כיון ששמע חנניה את דבריו, נשא חנניה קל וחומר עצמו, ומה עולם שלא בא אלא לעזור את בבל, אומר הקדוש ברוך הוא 'הנני שובר את קשת עולם, הכשדים בני בבל עצמן, שהרעו לישראל יותר, על אחת כמה וכמה שיענישם ה', ואתא איהו [בא חנניה] בשוק התחתון, ואמר (ירמיה כח) 'בזה אומר ה' וגו', שברתי את עול מלך בבל' – אשבור את עולו שלא ימשול עוד באחרים, ונבואה זו לא נאמרה לו אלא לירמיה, וזהו 'המתנבא מה שלא נאמר לו'.

מקשה הגמרא: אומר ליה רב פפא לאביי, הרי האי – נבואה זו שאמר חנניה, לחבירו נמי לא נאמר, אלא חנניה דרש אותה בקל וחומר, ואין הוא בגדר 'המתנבא מה שלא נאמר לו' ונאמר לחבירו. מתרצת הגמרא: אומר ליה אביי לרב פפא, כיון דאיתיהוב קל וחומר למידרש – כיון שניתן לדרוש פסוקים בקל וחומר, כמאן דאיתמר ליה דמי – הרי זה כאלו נאמרה נבואה זו לירמיה במפורש, והוא ניהו דלא נאמר לו – וחנניה הוא שלא נאמרה לו נבואה זו, ועל כן הוא נקרא 'המתנבא מה שלא נאמר לו', אף שנאמר לחבירו.

עוד למדנו, המתנבא בשם עבדות בוככים, מבארת הגמרא: כגון נביאי הפעל, שהתנבאו בשם עבודה זרה הקרויה בעל. עוד למדנו, הפוכש את נבואתו, מבארת הגמרא: כגון יונה בן אמיתי, ששלחו ה' להתנבא על הפיכת נינוה, והוא לא עשה זאת אלא ניסה לברוח לתרשיש.

עוד למדנו, והקוותר על דברי נביא, מבארת הגמרא: כגון

מאי 'צא', שאמר ה' לרוח 'צא מפיצתי', כיון שרצה לשקר. ועוד דרשו, מאי 'רוח', אומר רבי יוחנן, זו רוחו של נבות הנזרעאלי, שנרצח על ידי אחאב. אם כך נמצא שרוח נבות הטעתה את צדקיה, ומדוע הוא נקרא נביא שקר.

מתרצת הגמרא: אף שרוח נבות הטעתה את צדקיה, הוה ליה למידק – היה עליו לדייק בנבואה זו, ולדעת ששקר היא, וכדרכי יצחק, דאמר רבי יצחק, כלל הוא, שסינגון ו' לשון המליצה של רוח הקודש ו' אחד עולה לכמה נביאים – שמתנבאים נבואה אחת, ואולם אין שני נביאים מתנבאין בסינגון אחד – לעולם אין שני נביאים מדברים באותה לשון בדיוק, וכמו שמצאנו שעזריה אומר על אדום (עובדיה א) 'ודון לבך השיאך' – הסיתך להתגאות, וירמיה אומר (ירמיה מט טז) 'תפלתך השיא אותך ודון לבך' – גדולתך והפחד שפחדו ממך, וזדון לבך, הסיתוך להתגאות, ואף שנבואות אלו הן אותו ענין, נאמרו בשינוי לשון, והני – וארבע מאות הנביאים ששאל אחאב, אמרו לו באותו לשון שיצליח, ומדקאמרי בולחו כהדדי – ומכך שהתנבאו באותו לשון, שפע מינה – מוכח דלא כלום קאמרי – שאין בנבואתם ממש, ואם כן צדקיה יכל לדייק שאין נבואתו אמת, ואף על פי כן אמרה, ועל כן הוא נקרא מתנבא מה שלא שמע.

שואלת הגמרא: דילמא לא הוה ידע ליה להא דרבי יצחק – שמא צדקיה לא ידע שאין שנים מתנבאים בסינגון אחד, ולא יכל לדייק שאין נבואתו אמת. משיבה הגמרא: יהושפט הוה חכם – היה שם, וקאמר להו כלל זה, דכתיב לאחר שהתנבאו נביאי הבעל שיצליחו במלחמה, 'ויאמר יהושפט, האין פה נביא (עוד לה') ונדרשה מאותו' (מלכים א' כב), אומר ליה אחאב, הא איכא כל הני – והרי כבר התנבאו כל אלו, אומר ליה יהושפט, כך מקובלני מפי אבי אבא, סינגון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאים בסינגון אחד, ואם כן כל אלו נביאי שקר הם, שהרי התנבאו באותו לשון. וכיון שיהושפט לימדם כלל זה, יכל צדקיה לדעת שאין זו נבואת

חבריה דמיקא – חבירו של מיכיהו בן ימלא הנביא, דכתב (מלכים א' כ לה), 'ואיש אחד מפני הנביאים אשר אל ידעה, בדבר ה' חבני נא, ויפאן האיש להבותו, וכתב שם כ לו) 'ואמר לו (מיכיהו לחבירו) 'ענ אשר לא שמעת (וגו') בקול ה', הנה הולך מאתי והקף הארצה וגו', וימצאנהו הארצה ויפאן. וזהו המוותר על דברי נביא, דהיינו שלא שמע לציוויו בשם ה'.

עוד למדנו בברייתא, ונביא ששער על דברי עצמו, מבארת הגמרא: כגון עדי הנביא, דכתב (מלכים א' יג ט) כאשר ירבעם ביקש מעידו שיאכל עימו, השיב עידו שאינו יכול, 'כי בן צוה אותי בדבר ה' לאמר לא תאכל לחם ולא תשתה מים, וכתב שם (יג יח) שלאחר מכן בא לעידו נביא שקר, 'ואמר לו גם אני נביא כמותך, ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר השבדו אתך אל ביתך ויאכל לחם וישתה מים, וכתב שם (יג יט), שעידו שמע לו, 'וישב אתו ויאכל לחם בביתו, ועבר בזה על דברי עצמו שאמר לו ה' שלא לאכול, וכתב לאחר מכן (שם יג כד) 'ולך וימצאנהו ארית בדרך וימיתנהו.

הגמרא דנה בענין חיוב מלקות לכובש נבואתו: תני תנא – אחד החכמים שנה ברייתא קמיה דרב תנא, תבובש את נבואתו ואינו אומר, לוקה. אמר ליה רב חסדא בתמיהה, מאן דאכיל תמרי במאיכיל לך – האם האוכל תמרים בקערה לוקה, ודאי שלא, שהרי אין בזה כל חטא, ואם כן גם הכובש נבואתו, מאן מתרי ביה – מי יתרה בו על עבירה זו, והרי אין איש יודע שחטא, וכיצד הוא לוקה. מיישבת הגמרא: אמר אפי', חכמיה נביאי – חבריו הנביאים יודעים שהוא כובש נבואתו, והם מתרים בו וממחיבים אותו מלקות.

שואלת הגמרא: מאן ידעי – מדיכן יודעים זאת חבריו. משיבה הגמרא: אמר אפי', דכתב (עמוד א' ג) 'כי לא ידעה ה' (אלהים) דבר, כי אם נלה סודו אל עבדיו הנביאים, וכל מה שאומר ה' לנביא, מוטילה לכל הנביאים.

מוסיפה הגמרא ומקשה: אף אם יודעים חברי הנביא על נבואתו, וידלמיה דירי ביה – שמה מן השמים חזרו בהם, ועל כן הוא כובש נבואתו, ואי אפשר להתרות בו התראה ודאית, ואיך הוא לוקה. מתרצת הגמרא: אם איתא דהדרי ביה – אם אכן מן השמים חזרו בהם, אזויעי הו' מודעי לבלתי נביאי – היו מודיעים זאת לכל הנביאים, וכיון שלא הודיעו להם כך, יכולים חבריו להתרות בו. מקשה הגמרא: והא יונה – והרי מצאנו אצל יונה הנביא שנשלח לנבא על הפיכת נינוה (יונה ג' ד), דהדרי ביה מן השמים ולא הפכו את נינוה, ולא אודיעוהו – ולא הודיעו על כך ליונה, וחזרה השאלה איך מתרים בו חברי הנביא. הרי תנא שמן השמים חזרו בהם ובדילן הוא כובש נבואתו, והם אינם יודעים על כך. מיישבת הגמרא: אצל יונה לא בטלה נבואתו, כי ליונה מעיקרא 'יננה תהפכת' אמרי ליה – מתחילה נאמר לו שנינוה תתהפך, ולא שתחבר, ויש לפרש גם לטובה, שיהפכו מעשיהם ויחזרו בתשובה, וכיון שחזרו בתשובה נמצא שהתקיימה הנבואה, ועל כן לא הודיעו ליונה שהיא מתבטלת, אלא איהו (יונה) לא ידע אי לטובה – האם הכוונה לטובה שיחזרו בתשובה, אי לרעה – או לרעה שהעיר תחורב, וטעה וחשב שהיא לרעה בלבד.

הגמרא דנה מנין יודעים מה היא נבואת אמת. שנינו במשנה: המוותר על דבר נביא ואינו שומע לו, מיתתו בידי שמים מקשה הגמרא: מאן ידע דאיענש – מדיכן ידע האדם שנבואה זו אמת, ומדוע הוא נענש. מתרצת הגמרא: מדובר דיהב ליה אות – שהנביא נתן לו סימן להוכיח שנבואתו אמת.

מקשה הגמרא: והא מיהב – והרי למדנו לעיל לגבי מיכיהו שצויה על חבירו שנבואה להכותו, דלא יהיב ליה אות להוכיח שהוא נביא אמת, ונאיענש – ובכל אופן נענש חבירו שהכחו האריה. מיישבת הגמרא: הויא דמוחק שניא – במקום שהנביא מוחזק כבר כנביא אמת, חובה להאמין לו גם בלא אות, וכיון שמיכה היה מוחזק לנביא היה על חבירו לקיים דבריו.

ומוכיחה הגמרא שכך הדבר, דאי לא תימא הכי – שאם לא כן שהמוחק בנביאות נאמן בלי אות, אברהם ביה המוחרג, שאמר

ליצחק בשם ה' לעלות לעולה, תיכי שמע ליה יצחק – איך האמין יצחק לנבואתו, והרי מעולם לא אמר ה' לאדם להקריב בנו, ואברהם לא עשה מופת להוכיח נבואתו. וכן אליהו ביה המוחרג, שאמר לבנות שם מזבח ולהקריב פר (מלכים א' יח בג' לה), תיכי סמכי עליה – איך שמעו לו ישראל וקריבו שחומי חוץ – ועברו על האיסור להקריב מחוץ למקדש, אלא מוכח, דהויא דמוחקו הנביא בנביאות, כגון אברהם ואליהו, שאני, ומקבלים דבריו גם בלי מופת.

הגמרא עוברת לדון בעקידת יצחק: נאמר בתחילת פרשת העקידה (בראשית כב א), 'ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם, מבארת הגמרא: מה הכוונה 'אחר הדברים האלה' (אחר מאי), אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן יזמא, אחר דבריו של ששן, דכתב בפרשה הקודמת (שם כח א) 'ויגדל הילד ויגמל וגו', ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמול את יצחק, ולאחר המשתה אמר הששן לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, וכן זה – אברהם, חנניו למאה שנה פרי בטן, ומכל הסעודה שששן לא היה לו אפילו תור אחד או נזול אחד להקריב לפניך. אמר לו ה' לששן, כלום עשה אברהם אלא כשכיל בנו – הרי משתה זה הוא עשה לכבוד בנו, ואף שטרם כל כך לכבודו, אם אני אומר לו וכן את בנו לפני, מיד הוא זוכה. וזהו שנאמר מיד לאחר מכן, 'אחר הדברים האלה, והאלהים נסה את אברהם, שאמר לו לשחוט את בנו.

עוד נאמר שם (כב א): 'ואמר קח את בנו וגו' והעלהו שם לעלה, דורשת הגמרא: אמר רבי שמעון בר אבא, אין הכוונה כאן במילה נא, אלא ללשון פקדון, שח' ביקש מאברהם שיעמוד בניסיון, מושל למלך בשר ודם ששמו עליו מלחמות הרבה, והיה לו גבור אחד, ונצחון. לימים עמדה עליו מלחמה חזקה, אמר לו המלך לגיבור, בקבוקה כמותך, עמוד לי גם במלחמה זו, שלא יאמרו שהמלחמות הראשונות שניצחת אין בהם ממש – שלא היה בהם קושי. כך אף הקדוש ברוך הוא אמר לאברהם, ניסיתו כבר בכמה ניסיונות, ועמדת בכלן, עכשיו בבקשה עמוד לי בניסיון זה של העקידה, שלא יאמרו חבריו שאין ממש בניסיונות הראשונים.

עוד נאמר שם: 'ואמר קח נא את בנו את יחידך אשר אהבת את יצחק, דורשת הגמרא: כשאמר ה' קח נא את בנו, אמר לו אברהם, שני בנים יש לי, ישמעאל ויצחק, ואיני יודע למי כוונתך. אמר לו ה' את יחידך – כוונתי לבנך היחיד. המשיך אברהם ושאל, והלא שניהם יחידים, זה – ישמעאל, יחיד לאמו הגר, וזה – יצחק, יחיד לאמו רבקה, ואיני יודע למי כוונתו. אמר לו ה' אשר אהבת – כוונתי לבן שאהב אהבה. אמר לו אברהם, תריוהו דחיימא לחו – את שניהם אני אוהב. ורק אז אמר לו ה' את יצחק, וכל כך למה הרבה ה' בדברים, ולא פירש לו מתחילה, כדי שלא תפטר דעתו עליו כשישמע את הציווי פתאום.

הגמרא מביאה כיצד ניסה הששן למנוע מאברהם לעמוד בניסיון העקידה: כשהלך אברהם לקיים את העקידה, קדמו ששן לדרכו, אמר לו הששן לאברהם בלשון הפסוק (איוב ד ביה) 'הנסה דבר אליך תלך' – האם היה לך? שאתה לייגע אותך ולהכרית זרע, הרי 'הנה יפרת רבים וידיים רפות תחבק, בושל וקמון מליד' – אתה קרבת את באי העולם לעבודת ה', 'כי עתה תבא אליך ותלא' – ועתה ה' בא להבדילך ולייגעך. אמר לו אברהם בלשון הפסוק (תהלים ע"א), 'אני בתומי אלך' – אני מקיים מצות ה' בתמימות ובלי חשבונות.

אמר לו הששן (איוב ד א), 'אלא יראתך בסלמך' – היה לך לבטוח ביראתך את ה' שתגן עליך, ועכשיו אתה מפסיד מפניה, שנצטוו לשחוט את בנו. אמר לו אברהם (שם ד א), 'וכר נא מי הוא וקרי אבד' – לא יתכן שאפסיד מפני צדקתי.

כיון דהוא דלא קא שמיע ליה – כיון שראה הששן שאברהם אינו שומע לו, אמר ליה לאברהם (שם ד א), 'ואלי דבר וגו', כך שמעת מאחורי תפרגו, שרצון ה' שיהא הששן קרב לעולה, ואין יצחק לעולה. אמר לו אברהם, כך עונשו של בראי ושרקו, שאפילו אמר אמת אין שומעין לו, וכיון שעד עתה ניסית לעצמי בדברי הבל,

1 אני מאמין שכך שמעת, ועל כן אעלה את יצחק לעולה.
 2 עוד דורשת הגמרא באופן אחר מהו 'אחר הדברים האלה': רבי לוי
 3 אומר, 'אחר הדברים האלה', אחר דבריו של ישמעאל ליצחק, שאמר
 4 לו ישמעאל ליצחק, אני גדול ממך במצות, שאתה מלת בן שמנת
 5 ימים ולא יכולת למחות, ואני נימולתי בן שלש עשרה שנה, ולא
 6 מחיתי. אמר לו יצחק, ובאבר אחד שבו נימולת אתה מנה בי –
 7 אתה מצערני ומתפאר עלי, אני גדול ממך, שאפילו אם אומר לי
 8 הקדוש ברוך הוא, וכה עצמך לפני, אני זוכה עצמי לפניו. וזהו
 9 שנאמר מיד לאחר מכן 'והאלהים נסה את אברהם', שציווהו
 10 לשחוט את יצחק.
 11 הגמרא חוזרת לעסוק בדיני נביא שקר: תנו רבנן, נביא שהדיח –
 12 שהתנבא בשם ה' שיש לעבוד עבודה זרה, נידון בסקילה, דברי
 13 חכמים, רבי שמעון חולק ואומר שנידון בחנק, וכן מדיחי עיר הנדחת
 14 – שהסיתו יושבי עיר מישאל לעבודת כוכבים, חכמים אומרים,
 15 שמייתם בסקילה, ורבי שמעון אומר, בחנק.
 16 הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם: למדנו בברייתא, שלדעת
 17 חכמים נביא שהדיח מיתנו בסקילה. מבררת הגמרא: מאי טעמא
 18 דרבנן, מבארת הגמרא: אתאי הדיח הדיח ממיסית – לומדים
 19 מגזירה שוה בין 'הדחה' שנאמרה בנביא (דברים יג א) 'והנביא ההוא
 20 וגו' יומת כי דבר סרה וגו' להדיחך, 'להדחה' שנאמרה במסית (שם
 21 יג א), 'וסקלתו באבנים ומת כי בקש להדיחך', מה להלן (ומסית)
 22 בסקילה, אף כאן (ונביא שהדיח) בסקילה.
 23 ומבארת הגמרא עוד: ורבי שמעון הסובר שנביא שהדיח בחנק,
 24 טעמו שמיטה בתיבא ביה – נאמר בו 'יומת' (שם יג א), וכל מיתה
 25 האמורה בתורה סתם, אינה אלא חנק.
 26 עוד למדנו, שלחכמים מדיחי עיר הנדחת בסקילה. מבררת הגמרא:
 27 מאי טעמא דרבנן. מבארת הגמרא: חכמים נמי – למדו גזירה שוה

28 הדיח הדיח, שנאמרה 'הדחה' במדיחי עיר הנדחת (דברים יג ד)
 29 'וידיחו את ישבי עירם' וגו', ויש ללמוד או ממיסית שנאמרה בו
 30 הדחה כאמור לעיל, ועונשו בסקילה, או מנביא שהדיח, שאף בו
 31 נאמרה 'הדחה', ולמדנו לעיל שמיתנו בסקילה מגזירה שוה
 32 ממיסית, והוא חוזר ומלמד לגבי מדיחי עיר הנדחת.
 33 ומבארת הגמרא עוד: ורבי שמעון הסובר שמדיחי עיר הנדחת
 34 בחנק, נמר גזירה שוה הדיח הדיח מנביא – מ'הדחה' שנאמרה
 35 בנביא שהדיח, 'להדחה' שנאמרה במדיחי עיר הנדחת, וכיון
 36 שלרבי שמעון מיתת נביא שהדיח בחנק, אף מדיחי עיר הנדחת
 37 מיתתם בחנק.
 38 שואלת הגמרא על רבי שמעון: ולינמר – וילמד גזירה שוה זו של
 39 הדחה הדחה ממיסית, כפי שלמדו חכמים, ויהיה דין מדיחי עיר
 40 הנדחת בסקילה כמסית. מיישבת הגמרא: לרבי שמעון דנין
 41 בגזירה שוה את דין המסיית רבים בעיר הנדחת, ממיסית רבים –
 42 מנביא שהדיח רבים, ואין דנין בגזירה שוה את דין המסיית רבים
 43 בעיר הנדחת, ממיסית יחיד, ועל כן הוא לומד מנביא שהדיח ולא
 44 ממיסית.
 45 מקשה הגמרא: אדרבה – מסתבר יותר להיפך, שדנין את דין מדיחי
 46 עיר הנדחת שהם הדייט (אדם פשוט), מדין מסית שהוא הדייט,
 47 ואין דנין את דין מדיחי עיר הנדחת שהם הדייט, מדין נביא,
 48 שעונשו חמור יותר בגלל מעלתו.
 49 מיישבת הגמרא: ורבי שמעון יאמר לך, שאכן יש לדון הדייט
 50 מהדייט, ולא מנביא, אבל ביון שנביא זה הדיח לעבוד עבודה זרה,
 51 אין לך הדייט גדול מזה, ואין הוא נחשב לנביא.
 52 רב חסדא מבאר לגבי אלו מצות נאמרה מחלוקתם של רבי שמעון
 53 ורבנן בנביא שקר: אמר רב חסדא,